

тивності як основопологаючої категорії теологічного дискурсу, которая находит свое проявление в языковых средствах разных уровней.

Ключевые слова: аргументативность, эмоциональная аргументативность, рациональная аргументативность, генерализация, компрессия, декомпрессия, субъективная переводческая интерпретация.

Bilous N.V., PhD Student

Institute of Philology, Taras Shevchenko National University of Kyiv

THE ARGUMENTATIVE CATEGORY IN THE TRANSLATED TEXTS OF POPULAR THEOLOGICAL AND THEORETICAL THEOLOGICAL DISCOURSES

The article considers the recreation of argumentativity category in the Ukrainian-German translations of modern texts within popular theological and theoretical theological discourses.

Key words: argumentativity, emotional argumentativity, rational argumentation, generalization, compression, decompression, subjective interpretation of the translation.

УДК 811.133.1'42'366:355

Бондаренко Л.М., ад'юнкт,

ВІКНУ імені Тараса Шевченка, м. Київ

ВІДТВОРЕННЯ МОДАЛЬНОСТІ В ТЕКСТАХ ФРАНКОМОВНОГО ВІЙСЬКОВОГО ДИСКУРСУ ТА ЇХ ПЕРЕКЛАДІ

У статті розглянуто питання категорії модальності, види та засоби модальності, специфіку відтворення модальності на матеріалі перекладів текстів військового дискурсу з французької мови на українську. Проведене дослідження свідчить, що як в тексті оригіналу, так і в тексті перекладу, основним виразником реальних та реально-потенційних модальних значень виступає індикатив.

Ключові слова: модальність, види модальності, відтворення модальності.

У сучасному мовознавстві спостерігається підвищений інтерес до категорії модальності в її багатофункціональних виявах. Модальні відношення і засоби їх реалізації все частіше привертають увагу лінгвістів і стають об'єктом вивчення на граматико-синтаксичному, семантичному, комунікативно-функціональному та текстовому рівнях. Це зумовило новий підхід дослідників до аналізу семантичної організації речень з модальним предикатом та їх перекладацької інтерпретації. Сучасні перекладознавці вважають, що модальність є не просто додатковою ознакою висловлення, а фундаментальною основою реалізації мовленнєвої діяльності, що потрібно враховувати під час перекладу.

Актуальність даної роботи визначається важливою роллю категорії модальності у процесі комунікації та її відтворення в перекладах. Не можна вважати вичерпним висвітлення проблематики якості відтворення модальності у французько-українському перекладі. Як визначають фахівці, категорія модальності є найбільш проблемною у процесі перекладу [7,35].

Об'єктом дослідження виступають військовий текст, а саме Оборонний кодекс Французької Республіки в оригіналі та його переклад українською мовою.

Предметом дослідження є особливості відтворення модальності в цьому документі.

Модальність є мовною універсалією та вивчається як категорія в українській мові В. Д. Шинкаруком [11], російській – О. С. Ахмановою [1], В. В. Виноградовим [3], французькій – Ш. Баллі [2], І. В. Смуцинською [9]. Категорія модальності в традиційній граматиці поділяється на два підвиди: об'єктивну, яка вивчає відношення висловлювання до реальності та виступає однією з категорій, що формує предикативну одиницю – речення, й суб'єктивну, що досліджує ставлення автора висловлювання до його змісту.

“Модальність – функціонально-семантична категорія, яка виражає відношення змісту висловлення до дійсності або суб'єктивну оцінку висловлюваного” [10, 367]. В.В. Виноградов в своїй праці «Исследования по русской грамматике» дотримуваяся концепції, в якій речення, відбиваючи дійсність в її практичній суспільній свідомості, відображає відношення до дійсності, тому з реченням, з різноманітністю його типів, тісно пов'язана категорія модальності. Кожне речення містить в собі суттєву конструктивну ознаку, модальне значення, тобто містить вказівку на відношення до дійсності. Тому вважається, що категорія модальності належить до числа основних, центральних мовних категорій які, в різних формах, можна знайти в мовах різних систем [3, 160-175]. Науковець також відмічав, що зміст категорії модальності та її форми історично мінливі. Семантична категорія модальності в мовах різних систем спирається на лексико-граматичне підгрунтя. В мовах європейської системи вона охоплює всю тканину мовлення. Семантичний об'єм суб'єктивної модальності значно ширший від семантичного об'єму об'єктивної модальності. Смыслова основа суб'єктивної модальності формує поняття оцінки в широкому розумінні цього слова, включаючи не тільки логічну (інтелектуальну раціональну) кваліфікацію висловлення, але і різні види емоціональної (іраціональної) реакції [5, 75-79].

Якщо в радянському мовознавстві засновником концепції модальності був В.В.Виноградов, то в західноєвропейській лінгвістиці ця роль належить Ш. Баллі. Як вважав швейцарський вчений, «модальність – це душа речення; як і думка, вона утворюється загалом в результаті активної операції суб'єкта мовлення. Тобто, неможна надавати значення висловленню, якщо в ньому не було хоча б якогось висловлення модальності». Науковець розрізняє три загальні різновидності модальності: можливість, неможливість та необхідність [2, 354].

В.Г. Гак розрізняє три види модальності: алетична (модальність об'єктивної можливості – *pouvoir*), епістемічна (модальність знання – *savoir*), деонтична (наказова модальність – *devoir; vouloir*). Останні дві суб'єктивні та залежать від волі мовця.

Кожна модальність має три ступеня: позитивну, негативну та проміжну. Будь-який вид модальності може супроводжуватись висловленням почуття та оцінки, які виділяють в особливий вид модальності, модальність норми та оцінки. Ці типи модальності пов'язані з суб'єктивно-об'єктивними відношеннями у висловленні, з часовими відношеннями, з комунікативним завданням висловлення [4, 315].

Науковець вважає, що основними засобами вираження модальності є:

- а) дієслівний спосіб та час, наприклад імператив, суб'юнктив, умовний спосіб або майбутній час;
- б) модальні слова та часточки;
- в) модальні дієслова;
- г) дієслова модусу в головній частині з підрядним додатком (*je dis que, je veux que*); необхідно розрізняти поняття «модальне дієслово» зі звичайним значенням та «модусне дієслово», яке вживається в модусі. *Pouvoir, devoir* з прямим значенням це модальні дієслова, *dire* – модус не дієслово, *vouloir* може вживатися як в значенні модального дієслова так і в значенні модусу;
- д) інтонація.

Можна використовувати додаткові засоби: порядок слів (*puissiez-vous ...*), ад'єктивну конструкцію/прикметники на *-ble* (*C'est incroyable*,), зворотньо-пасивну конструкцію (*Cela ne se dit pas = On ne doit pas dire cela*), інфінітивну конструкцію (*Ce livre est à lire*) [4, 315].

Центральним модальним типом речень реальної модальності вважаємо індикативно-розповідний тип з основними показниками – формами дійсного способу та нейтральним тоном повідомлення, який виявляється в тому, що відношення змісту висловлення до реалій об'єктивної дійсності сприймається беззастережно, відсутні елементи непередбачуваності, умовності, випадковості. Відбувається лише констатація фактів, яку ми можемо спостерігати в тексті-оригіналі. Наприклад: *Les organismes de formation du personnel de la marine relèvent de la direction du personnel militaire de la marine subordonnée au chef d'état-major de la marine* [12, 593]. – *Центри підготовки особового складу підпорядковуються управлінню особового складу ВМС* [13, 592]. Текст перекладу показує нам, що нейтральність розповідної реальної модальності повідомлення частіше передається формами пасивного стану, що пояснюється специфікою законодавчого стилю – узагальнено-абстрактним планом викладу та часовою невизначеністю.

В тексті Оборонного кодексу французькою мовою категорія модальності може виражатись дієсловом *pouvoir*, яке вживається зі значенням можливості виконання дії. Наприклад: *Lorsque l'état de siège est décrété, l'autorité militaire peut faire des perquisitions ...* [12, 29].- *Коли оголошується надзвичайний стан, військові органи влади мають право здійснювати обшуки...* [13, 30] та може відтворюватись словосполученням *мати право* у формі теперішнього часу, де іменник право, що означає можливість діяти певним чином, у сполученні з препозитивним дієсловом *мати* та постпозитивним інфінітивом, означає виконання дії вираженої інфінітивом. В українському варіанті перекладач викремив значення реальної модальності з відтінком можливості.

Модальне значення необхідності, яке в тексті оригіналу також може виступати у вигляді модального дієслова *pouvoir* може передаватись за допомогою прикметника

повинен, який вважається універсальним засобом вираження модальності необхідності в законодавчих документах. Наприклад:

Lorsque le prévenu d'un crime ou d'un délit commis à bord de l'un des éléments subordonnés, ou un déserteur de l'un de ces éléments, a trouvé asile en pays étranger ou à bord d'un navire étranger; le commandant de force maritime doit établir et faire suivre par la voie diplomatique une demande d'extradition s'il existe entre la France et le pays de refuge un traité d'extradition [12, 105].

Коли особа, звинувачена в скоєнні злочину або правопорушення, вчинених на борту судна або особа самовільно його залишила та знайшла притулок в іншій країні або на борту іноземного судна, командувач військово-морських сил повинен укласти та направити дипломатичними каналами запит про екстрадицію, якщо між даною іноземною державою та Францією укладено відповідний договір [13, 105].

Аналізуючи документ помічаємо, що як і в оригіналі, так і в тексті перекладу основним типом модальних речень постають індикативно-розповідні з основними показниками – формами дійсного способу та нейтральним тоном повідомлення. Наприклад: *L'état de siège ne peut être déclaré, par décret en conseil des ministres, qu'en cas de péril imminent résultant d'une guerre étrangère ou d'une insurrection armée* [12, 22]. – Надзвичайний стан може бути оголошений лише за наказом Ради міністрів у разі неминучої загрози в результаті зовнішнього нападу або збройного повстання [13, 25]. Під час відтворення модальності українською мовою форма теперішнього часу зберігається. Ця часова форма вживається не лише для позначення реального стану речей, але й передає дію, яка мислиться у майбутньому, супроводжуючись при цьому значенням можливості. Обмежувальний зворот ne que в тексті перекладу передається за допомогою частки лише, яка підкреслює винятковість.

Специфікою документів законодавчого стилю, до якого і відноситься Оборонний кодекс, є те, що вони можуть бути подані в імперативній (категоричній) формі. Саме імперативність не допускає можливостей змін встановлених раніше вимог діяти відповідним чином. У такому разі функцію форм наказового способу, для яких відповідне модальне значення є первинним, категоріальним, реалізують дієслова дійсного способу. Наприклад:

En cas d'avarie au matériel, d'incendie, d'accident grave ou d'événement de mer, le commandant d'élément de force maritime informe l'autorité supérieure [12, 95]. – У разі пошкодження обладнання, пожежі, аварії або нещасного випадку на морі командир військового корабля інформує вище командування [13, 97]. *Il adresse, dans les plus brefs délais, un compte rendu détaillé à l'autorité supérieure et au président de la commission d'enquête...* [12, 523]. – Він направляє в найкоротший термін детальний звіт вищому командуванню або голові слідчої комісії... [13, 524]. Як і в оригіналі, так і в тексті перекладу засобом вираження модальності виступає форма дійсного способу дієслів в значенні наказового, виконання якого передбачене в майбутньому – через певний проміжок часу або безпосередньо після моменту мовлення. У таких наказових висловленнях з індикативними формами завжди виражається волевиявлення стосовно майбутньої дії, яка однозначно сприймається як наказ.

Проведене дослідження свідчить, що як в тексті оригіналу, так і в тексті перекладу, основним виразником реальних та реально-потенційних модальних значень виступає індикатив. З іншого боку, аналіз офіційних законодавчих документів франкомовного військового дискурсу у яких регулюються конкретніші питання, доводить, що модальність, будучи особливою мовною категорією, під час її відтворення може передаватися тими ж засобами, якими вона знаходить вираження у тексті-оригіналі, або іншими засобами, притаманними для мови перекладу, які не спотворюють базову інформацію.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Ахманова О.С. Словарь лингвистических терминов. – изд. 4-е, стер. – М.: Ком Книга, 2007. – 576 с.
2. Балли Ш. Общая лингвистика и вопросы французского языка. – М.: Изд-во иностранной литературы, 1955. – 416 с.
3. Виноградов В.В. О категории модальности и модальных словах в русском языке // Исследования по русской грамматике: Избранные труды / под ред. Н.Ю. Шведова. – М.: Наука, 1975. – 560с.
4. Гак В. Г. Теоретическая грамматика французского языка. – М.: Добросвет, 2000. – 832 с.
5. Мусаева Г.Ф. Роль категории модальности в художественном тексте. – Баку: Элиста, 2001. – 139 с.
6. Рецкер Я.И. Учебное пособие по переводу с английского языка на русский / Я.И. Рецкер. – М., 1981. – 180 с.
7. Рогожа В.Г. Засоби вираження вольової модальності в текстах кодексів України Автореф. дис... канд. філол. наук: 10.02.01 / В.Г.Рогожа. Київ. нац. ун-т ім. Т.Шевченка. – К., 2005. – 20 с.
8. Скрибицька Н.В. Епістемічна модальність в англійській мові (діахронний аспект) Автореф. дис... канд. філол. наук: 10.02.04 / Н.В. Скибицька. Київ. нац. ун-т ім. Т.Шевченка. – К., 2004. – 21 с.
9. Смушинська І.В. Модальність французького художнього тексту: типи та засоби вираження : дис... д-ра філол. наук: 10.02.05 / Смушинська Ірина Вікторівна. Київський національний ун-т ім. Тараса Шевченка. – К., 2003. – 478 с.
10. Українська мова. Енциклопедія/ Редкол.: Русанівський В. М. (співголова), Тараненко О. О. (співголова), Зяблюк М. П. та ін. – 2-е вид., випр. і доп. – К.: Вид-во “Українська енциклопедія” ім. М. П. Бажана, 2004. – 824с.
11. Шинкарук В.Д. Категорія модусу та диктуму у структурі речення / Василь Дмитрович Шинкарук. – Чернівці: Рута, 2002. – 272 с.

ДЖЕРЕЛА ІЛЮСТРАТИВНОГО МАТЕРІАЛУ

12. Оборонний кодекс Французької Республіки в оригіналі. – 1212 с.
13. Оборонного кодексу Французької Республіки в перекладі українською мовою. – 1215 с.

Стаття надійшла до редколегії 14.04.2014.

Бондаренко Л. Н., ад'юнкнт,
Военный институт КНУ имени Тараса Шевченко, г. Киев

ОТОБРАЖЕНИЕ МОДАЛЬНОСТИ В ТЕКСТАХ ФРАНКОЯЗЫЧНОГО ВОЕННОГО ДИСКУРСА И ИХ ПЕРЕВОДЕ

В статье рассмотрены категория модальности, виды модальности и особенности передачи модальности в переводах текстов военного дискурса с французского языка на украинский. Проведенное исследование свидетельствует, что, как в тексте оригинала, так и в тексте перевода основным способом выражения реальных и реально-потенциальных модальных значений выступает индикатив.

Ключевые слова: модальность, виды модальности, передача модальности.

Bondarenko L.N., PhD Student in a military institute,
Military institute, Taras Shevchenko National University of Kyiv

MODALITY IN TEXTS OF FRENCH MILITARY DISCOURSE AND THEIR TRANSLATION

In this article the category of modality, modality types and means, peculiarities of modality reproduction in translation of military texts from French into Ukrainian were analyzed.

Key words: modality, types of modality, reproduction of modality.

УДК 811.161.2.367.7

Бондаренко О., к. філол. н.,
ДВНЗ «Київський університет управління та підприємництва»

АКТИВІЗАЦІЯ ВСТАВЛЕНИХ КОНСТРУКЦІЙ ЯК ІННОВАЦІЙНИЙ ПРОЦЕС У СУЧАСНОМУ УКРАЇНСЬКОМУ СИНТАКСИСІ

У статті розглянуто інноваційні процеси у синтаксисі сучасної української мови, зосереджено увагу на концепції Д. Баранника про дворівневий синтаксис (інтраструктуру та інфраструктуру). На прикладах художньої літератури, офіційно-ділових, наукових текстів проілюстровано вставлені елементи інфраструктури.

Ключові слова: інноваційні процеси, дворівневий синтаксис, інтраструктура, інфраструктура, активізація вставлених синтаксичних одиниць.

Сучасний етап лінгвістичної науки характеризується значною кількістю теорій, концепцій, парадигм, які ґрунтуються на багатоаспектному дослідженні мовних одиниць. У центрі пильної уваги українських мовознавців упродовж останніх десятиліть перебувають питання, пов'язані із загальною теорією граматичного ладу мови, усебічним, комплексним вивченням його компонентів. Граматичний лад учені